

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Koskinen-Koivisto, Eerika; Lehtovaara, Tytti

Title: Aistietnografia

Year: 2022

Version: Published version

Copyright: © 2022 Outi Fingerroos, Konsta Kajander, Tiina-Riitta Lappi ja SKS

Rights: CC BY-NC-ND 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Please cite the original version:

Koskinen-Koivisto, E., & Lehtovaara, T. (2022). Aistietnografia. In O. Fingerroos, K. Kajander, & T.-R. Lappi (Eds.), *Kulttuurien tutkimuksen menetelmät* (pp. 236-258). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Tietolipas, 274. <https://oa.finlit.fi/site/books/e/10.21435/tl.274/>

Aistietnografia

Eerika Koskinen-Koivisto

 <https://orcid.org/0000-0001-9056-4982>

Tytti Lehtovaara

 <https://orcid.org/0000-0002-1211-9450>

Tämän luvun tarkoituksena on selvittää, mitä aistietnografia (engl. *sensory ethnography*) on, miten aistietnografian avulla tuotetaan aineistoa ja millaista tietoa sen avulla voidaan saada. Luvussa myös esitellään aistietnografian kehityskaarta ja keskeisiä tutkijoita maailmalta ja Suomesta. Aistietnografia, niin kuin etnografia yleensä, on kokonaisvaltainen tutkimusprosessi, jossa aistinäkökulma läpäisee kaikki tutkimuksen vaiheet. Tässä luvussa pääpaino on menetelmän esittelyssä ja käytänteissä, joten aistikokemuksista kirjoittamista ja aistitiedon analyysiä tarkastellaan vain lyhyesti. Aistikokemuksia sisältävän aineiston kirjoitusprosessissa ja analyysissä voi soveltaa monia menetelmiä, jotka valikoituvat kunkin tutkimuksen tutkimuskysymyksen ja aineiston ominaisuuksien perusteella.

Luvun lopussa esitellään kaksi erilaista aistikokemuksiin kiinnittyvää aineistoa. Ensimmäinen esimerkki liittyy Tytti Lehtovaaran tutkimukseen naisten kulutus- ja pukeutumisvalinnoista. Lehtovaara on käyttänyt aineiston tuottamisessa kehittämänsä yhdessä kokemisen menetelmää, joka pohjautuu aistietnografiaan ja yhdessä kävelemiseen. Lisäksi hän on tehnyt pukeutumiselämäkerrallisia haastatteluja. Toinen esimerkki ovat Eerika Koskinen-Koiviston tekemät haastattelut, jotka käsittelevät toiseen maailmansotaan liittyvää kulttuuri-perintöä. Tekstin lopussa pohditaan, millaisiin tutkimuksiin aistietnografian käyttö erityisesti soveltuu.

Mitä aistietnografia on?

Aistietnografia on etnografinen, refleksiivinen ja kokemuksellinen prosessi, jossa sekä tutkittava että tutkija osallistuvat aineiston tuotta-

miseen. Sen avulla voidaan tehdä vaikeasti tavoitettavia ja sanattomia itsestäänselvyyksiä näkyväksi. Se pohjautuu etnografiaan, mutta siinä nostetaan keskiöön moniaistisuus (näkö, kuulo, haju, maku ja tunto) toiminnan ja sosiaalisten suhteiden havainnoinnin lisäksi. Aistietnografiaa voi harjoittaa perinteisin etnografisin menetelmin haastattelemalla ja osallistuvalla havainnoinnilla sekä uudemmilla osallistavilla menetelmillä, joita ovat esimerkiksi yhdessä kokeminen ja erilaiset kokeilevat taiteelliset performanssit.

Tietolaatikko: Mitä on aistitieto?

Kehollisen tietämisen kautta saamme moniaistista tietoa maailmasta. Kehollisuus on tärkeä osa aistietnografiaa, sillä sen kautta olemme liitoksissa materiaaliseen, sosiaaliseen ja diskursiiviseen ympäristöön. Tuotamme jatkuvasti näitä aistikokemuksia, ja ne sekoittuvat keskenään moniaistillisiksi kokemuksiksi. Aistikokemukset ja niiden tulkinta ovat sidoksissa aikaan, paikkaan ja ympärillä olevaan kulttuuriin, ja niiden avulla saadun tiedon luonne on kokemuksiin pohjautuvaa, ja se voi olla hyvin henkilökohtaista tai kollektiivisesti muotoutunutta (rituaalit). Aistikokemuksia voi tutkia tässä hetkessä tai aistimuistojen kautta voi tavoittaa myös menneen ajan kerronnan avulla. Aistietnografialla saatu tieto voi olla merkityksellistä itsessään tai se voi olla linkki johonkin aiemmin koettuun. Aistietnografialla kerätyn aineiston analyysiin tulee valita sellainen menetelmä, jolla voi analysoida kehollisia kokemuksia, ja etnografiseen kirjoittamiseen tulee perehtyä aineiston kuvailevan luonteen näkökulmasta.

Aistietnografia on verrattain uusi tutkimuksellinen lähestymistapa, joka on syntynyt vuorovaikutuksessa fenomenologisen antropologian ja visuaalisen antropologian kanssa. Se ei ole yksi yhtenäinen menetelmä vaan refleksiivinen ja kokemuksellinen prosessi, jonka avulla on mahdollista hahmottaa tutkittavia ilmiöitä moniaistisesti (engl. *multisensory*) (Pink 2009, 1, 8). Aistietnografisen tutkimuksen tarkoituksena on tavoittaa sellaista tietoa, jota ei voi kuvata tyhjentävästi sanoilla. Sen sijaan tuotettu tieto on osin tiedostamatonta, ja se on lähtökohtaisesti kulttuurista ja käyttäytymisen prosesseissa työstettyä (Bendix 2000, 41; Pink 2009, 8). Aistietnografiassa tutkimusaineisto sisältää paljon kielellistämistä pakenevaa ruumiillista tietoa (engl.

embodied knowledge), joka tarkoittaa esimerkiksi sitä, että aistikoemuksiin sisältyy kehollisia kokemuksia, joita emme välttämättä tiedosta tai kykene kuvaamaan verbaalisesti. Tästä oiva esimerkki on visuaalinen ja moniaistinen tieto vaikkapa siitä, miltä jokin kangas tuntuu kädessä (ks. Bendix 2000; Sparkes 2009).

Aistietnografian avulla voidaan tarkastella esimerkiksi kokemuksia ympäristöistä, tiloista ja ilmapiiristä, esineistä, materiaalisuudesta ja ruumiillisista käytänteistä. Sitä voidaan käyttää myös osana soveltavaa tutkimusta, esimerkiksi kuluttajien käyttäjäkokemuksia ja tilasuunnittelua tutkittaessa. On tärkeää muistaa, että aistihavainnot ovat aina kuuluneet keskeisesti etnografiseen menetelmään. Vierasmaan kulttuuriin, keskelle viidakkoa tai trooppiselle saarelle matkustaneet antropologit pyrkivät kuvailemaan kokemustaan totaalisen erilaisesta ympäristöstä, jossa kaikki näytti, maistui, tuoksui, kuulosi ja tuntui toisenlaiselle kuin mihin he olivat tottuneet. (Pink 2009, 2, 10.) Etnografisen menetelmän oppaissa neuvotaankin kiinnittämään mahdollisimman paljon huomiota aistittaviin yksityiskohtiin (ks. esim. Murchison 2010, 72). Etnografian perusmenetelmiin kuuluva osallistuva havainnointi ammentaa aistihavainnoista, mutta aistietnografiassa pyritään tarkkailemaan ja huomioimaan tiedostetusti monimuotoisia ja paikantuneita tietämisen keinoja ja ruumiillista tietoa erityisesti tutkijan osallisuuden avulla (Pink 2009, 23, 40–43, 64–65). Tarkkarajaisen menetelmän sijaan aistietnografia nähdään tiedon tuottamisen ja esittämisen prosessina, jossa tarkastellaan sekä tutkijan että tutkittavien ruumiillisia kokemuksia ja palautetaan mieleen aiemmin koettua (ks. esim. Tiili 2016).

Aistietnografisessa tutkimuksessa aineisto tuotetaan usein osallistuvan havainnoinnin avulla, jota voidaan kutsua myös aistivaksi osallistumiseksi (engl. *participant sensing*) (ks. Pink 2009, 67). Aistivan osallistumisen avulla tutkija havainnoi aistiympäristöä ja pyrkii kuvaamaan sitä. Lisäksi tarkkailun kohteena on tutkijan ja muiden osallistujien välinen vuorovaikutus, eritoten sen ruumiillisuus ja moniaistisuus. Havainnointi pyritään tekemään mahdollisimman tarkasti ja erittelevästi, ja se kohdistuu usein visuaalisuuteen, kuten väreihin, muotoihin, valoon, esteettisiin yksityiskohtiin ja auditiiviseen ulottuvuuteen, kuten erilaisiin ääniin, niiden voimakkuuksiin, kaikuihin ja hiljaisuuteen. Visuaalista ja auditiivista ulottuvuutta on mahdol-

lista tallentaa kuvaamalla ja videoimalla. Tuntoaistia voi puolestaan tarkastella kosketuksen avulla ja samalla keskittyä huomioimaan esimerkiksi lämpötilaa, materiaaleja ja tekstuureja (Classen 2012). Kinnestesiassa huomio kohdentuu muun muassa liikkeeseen, reitteihin ja eleisiin. Aistihavainnoinnin kohteena voivat olla myös maut ja hajut. Aistietnografiaa sovellettaessa onkin otettava huomioon, että aistit – haju, maku, kuulo, näkö ja tunto – ovat aina yhteydessä toisiinsa ja ne tuottavat jatkuvasti erilaisia moniaistisia havaintoja, joista vain osa on tietoisesti havaittavissa (Pink 2009, 2, 15). Siksi aistietnografian ohella puhutaan usein moniaistisista kokemuksista, jotka ovat kerroksellisia ja joissa yhdistyy sekä aiemmin koettua että havainnoitavan tilanteen tuoreita aistikokemuksia (Seremetakis 1996). Aistikokemuksia ei siis voi irrottaa kontekstista, vaan niiden tulkinnessa on tärkeää huomioida sekä henkilöhistoriallinen että kulttuurihistoriallinen ulottuvuus (Pink 2009, 38, 40).

Monialaisten aistikokemusten merkitykset ja niiden tulkinnot kumpuavat sekä tutkijan että tutkittavan kokemuksista (Pink 2009, 1–4). Etnografit ovat kiinnostuneita siitä, miten heidän omat aistikokemuksensa voivat auttaa ymmärtämään toisten maailmaa (Pink 2009, 23–24). Tällöin tutkijan on hahmotettava kaksi ulottuvuutta: se, mitä tutkija kokee itse ja se, millaisia havaintoja tutkija tekee muiden aistikokemuksista. Ensimmäiseen ulottuvuuteen liittyy olennaisesti autoetnografinen ote (ks. Sirkkilä tässä teoksessa). Tällöin aistietnografisen tiedonmuodostus on kokemuksiin pohjautuva oppimisprosessi, jossa etnografi saattaa itsensä alttiiksi samoille tekiöille kuin tutkittavakin (Tiili 2016, 35).

Usein aistietnografi pyrkii myös ymmärtämään, miten muut ihmiset kokevat, muistavat ja kuvailevat paikkoja ja ympäristöä (Pink 2009, 23). Aistietnografian tavoitteena on siten kasvattaa tietoisuutta erilaisista tavoista aistia ja hahmottaa maailmaa. Aistietnografiaa tehdessään tutkijalla voi olla mahdollisuus kysyä tutkittavalta, miten hän kokee ja aistii koetun tilanteen, jolloin hän saa aistihavainnolleen vahvistusta ja mahdollisesti selityksen. Aistijärjestelmä on sosiaalipsykologi Andrew C. Sparkesin (2009, 24) mukaan olennaisella tavalla riippuvainen kulttuurisesta ja sosiaalisesta tilauksesta. Esimerkiksi länsimaissa katse ja visuaalisuus ovat olleet vallalla muiden aistien, kuten kuulon, hajun, maun ja tunnon, sijaan (myös MacDougal

2005). Erilaisten kulttuuristen aistijärjestelmien ohella on tärkeää huomioida, että aistien kulttuuriset tulkinnat vaihtelevat eri tilanteissa ja ympäristöissä. Sama aistittava asia voi siis merkitä eri asioita eri aikoina ja erilaisissa konteksteissa (Classen 1993).

Aistietnografian näkökulmat ja kehitys

Aistit, niihin liittyvät kulttuuriset järjestelmät ja merkitykset nousivat osaksi antropologista keskustelua 1980-luvun lopussa ja 1990-luvun alussa (esim. Stoller 1989; Howes 1991; Classen 1993). Aistien antropologiassa (engl. *anthropology of the senses*) (ks. Sparkes 2009, 26) tarkasteltiin esimerkiksi aistien merkitystä kulttuureissa, joissa ruumiilliset rituaalit ja suullisesti välitetty tieto ovat kirjoitettua tietoa keskeisempiä (ks. esim. Feld & Basso 1996; Stoller 1997). Aistien avulla analysoitiin esimerkiksi ihmisen suhdetta ympäristöön, maisemaan ja paikkaan (ks. esim. Feld 1996). Aistien antropologisen tutkimuksen nousun aikaan käytiin laajaa metodologista keskustelua ruumiillisten kokemusten merkityksestä tietämisen tapana (ks. esim. Csordas 1994). Tämä fenomenologinen ja erityisesti ruumiinfenomenologinen painotus nousivat vastapainoksi kieltä, tekstiä ja representaatioita korostaville tutkimusotteille (Stoller 1997; Ingold 2000; Frykman & Gilje 2003). Aistien antropologiassa huomio kiinnittyi aistien välittämän tiedon, ruumiillisten käytänteiden ja materiaaliisuuden välisiin suhteisiin ja ennen kaikkea kielellistämistä pakenevaan etnografiseen tietoon (ks. Bendix 2000; Sparkes 2009). 2000-luvulla tutkimuksen kohteeksi tuli myös metodologinen keskustelu moniaistisuudesta sekä tutkijan omien aistihavaintojen merkitys tiedon tuottamisen prosessissa (esim. Ingold 2000; Pink 2009, 1–4, 23–24, 40–43).

Moniaistisuuteen pohjaavasta aistietnografiasta menetelmänä ja lähestymistapana kirjoittaa kokoavasti antropologi Sarah Pink teoksessaan *Doing Sensory Ethnography* (2009), jossa hän esittelee aistien huomioimisen kehityskaarta 2000-luvulle saakka ja pohjustaa aistietnografista lähestymistapaa teoreettisesti. Pink hahmottaa aistien antropologisessa tutkimuksessa erilaisia lähestymistapoja, joissa aistitiedon rooli ja tutkimusnäkökulma ovat erilaisia. Esimerkiksi David

Howes (2003) luokittelee aisteja eri kulttuurien kautta yleisemmin, kun taas Tim Ingold (2000) on korostanut yksilöllisten aistikokemusten merkitystä. Pinkin mukaan aistietnografiassa voisi ottaa molemmat lähestymistavat huomioon, eli tarkastella sekä yksilön aistikokemuksia että kulttuurisia eroja yhteiskunnan näkökulmasta (Ingold 2009, 12). Lisäksi Pinkin teoreettisesti hahmottelema aistietnografia eroaa aiemmista näkökulmista korostamalla myös tutkijan omaa osallisuutta ja mielikuvitusta tiedonmuodostuksen epistemologisen pohjana.

Aistitieto ja siihen liittyvät mahdollisuudet ovat kiinnostaneet kulttuurintutkijoita myös Suomessa. Äänimaisematutkimusta on tehty Suomessa jo 1980-luvulta saakka (esim. Järviluoma 1988; Honkanen & Junttila 1991). Siinä akustista elinympäristöä tarkastellaan kokonaisvaltaisesti kysyen, miten äänimaisemat eroavat toisistaan ajassa ja paikassa sekä miten äänet vaikuttavat käyttäytymiseemme (Koivumäki ja muut 2006). Etnologiassa Jan Löfström on tarkastellut aistitietoa historiallisen antropologian näkökulmasta (Löfström 2000a; 2000b), ja folkloristit Kaarina Koski ja Pasi Enges (2010) ovat liittäneet aistillisuuden osaksi yliluonnollisen kategorian hahmottamista.

Vielä 2010-luvun suomalaisessa kulttuurintutkimuksessa aistinäkökulmaa on käytetty verrattain hajanaisesti esimerkiksi paikan tunnun ja ympäristösuhteen tarkastelussa (Korjonen-Kuusipuro 2012), osana kävelyetnografiaa (esim. Österlund-Pötzsch 2012; Suopajarvi 2014) ja tutkittaessa ruumiillisuuden merkitystä arjen työssä ja ammattiin liittyvässä tietämisessä (Tiili 2016). Vaikkei aistietnografia ole näiden tutkimusten ensisijainen teoreettinen viitekehys, niissä on seurattu Sarah Pinkin viitoittamaa tutkijan omaa osallisuutta ja refleksiivisyyttä korostavaa tutkimusotetta. Helmi Järviluoman tutkimusryhmä on viime vuosina kehittänyt kävelyetnografiaa, aistietnografiaa ja äänimaisematutkimusta yhdistävää aistielämäkerrallisen kävelyn menetelmää, jonka avulla he tutkivat kaupunkitilan ylisukupolvisia muistoja ja moniaististen muistojen kerroksellisuutta (Järviluoma 2017, 2019; Aula 2018).

Aistietnografiaa on 2010-luvulla käytetty erityisesti materiaalisen ympäristön ja affektiivisuuden, esineiden ja ilmapiirien tutkimuksessa. Sekä esineiden että ilmapiirien tutkimuksessa painotetaan aineellisten ja aineettomien merkitysten yhteen kietoutumista.

(Ks. Kajander & Koskinen-Koivisto 2021.) Esimerkiksi ilmapiirin käsitetään koostuvan paitsi fyysisestä ja materiaalisesta ympäristöstä myös tunteista, muistoista ja abstrakteista merkityksistä (ks. esim. Bille 2015; Sumartojo & Pink 2019). Aisteilla ja aistitiedolla on keskeinen rooli itse tekemisen ja käsitöiden uudessa tulemisessa, jota on luontevaa tutkia huomioiden tutkittavan ja tutkijan omakohtaiset ruumiilliset aistikokemukset (ks. esim. Rauhala 2019). Aisteilla on keskeinen rooli myös arjen digitaalisuudessa, mitä on toistaiseksi tutkittu verrattain vähän (ks. esim. Kajander 2020). Etnologit Pia Olsson, Jenni Rinne ja Tiina Suopajärvi ovat puolestaan analysoineet aistien roolia kaupunkitilan kokemisessa (Olsson, Rinne ja Suopajärvi 2021).

Aistietnografia osana etnografista tutkimusprosessia

Aistietnografia on menetelmänä haastava. Tutkijan tehtävänä on paitsi havainnoida ja olla osallinen myös hahmottaa, miten moniaistisia kokemuksia voi kuvata niin, että ne avautuisivat myös niille, jotka eivät ole niistä osallisia. Miten aistihavainnot muuntuvat tekstiksi ja refleksiiviseksi tiedoksi? Yksi aisteihin keskittyvän havainnoinnin haasteista liittyy aistitiedon tiedostamiseen ja erittelyyn. Kenttätyötä tehdessä ympärillä tapahtuu usein paljon, ja keskittyminen useaan eri aistiin sekä niiden päällekkäisyyteen on jopa mahdotonta. Tutkijan onkin usein keskityttävä tietoisesti yhteen aistiin kerrallaan ja pohdittava, mitkä aistit ovat missäkin ympäristössä ja tilanteessa tärkeässä osassa (ks. esim. Howes & Classen 1991). Aistikokemusten tunnistamista tutkija tai tutkittava voi helpottaa tekemällä aisti-intervention eli sulkemalla jonkin aistin pois, esimerkiksi sulkemalla silmät ja havainnoimalla ympäristöä vain kuulon, hajuainin ja makuaistin avulla. Kun yksi aisti on poissuljettu, vapautuu tilaa muille aisteille; niiden tunnistaminen samalla sekä vahvistuu että jopa helpottuu. (Ks. Koskinen-Koivisto & Lehtovaara 2020.)

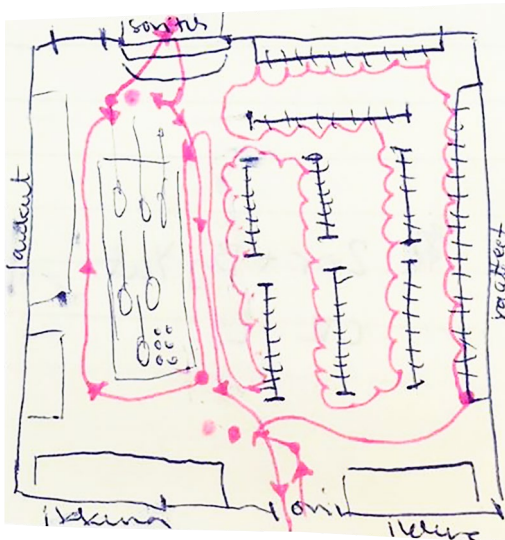
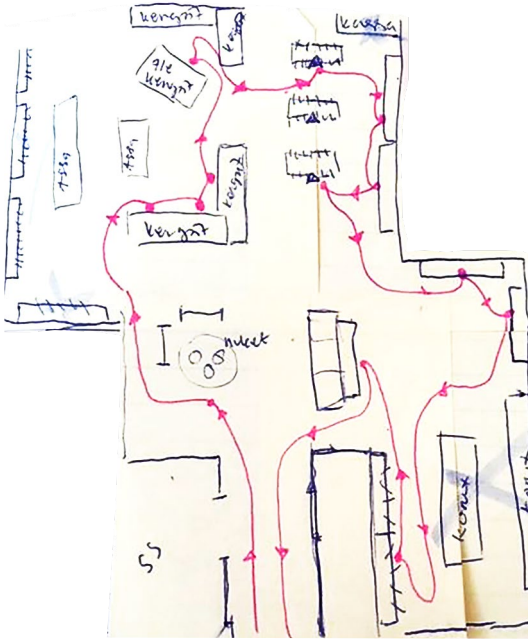
Usein havaintojen tietoista mieleen painamista ja purkamista helpottaa videoiden ja valokuvien katselu. Yksi aistietnografian soveltamisen keskeisistä kriittisistä kohdista on havaintojen kirjaaminen ja dokumentointi erilaisten tekniikoiden ja välineiden avulla, missä

usein korostuvat visuaalinen ja auditiivinen tieto tai niitä yhdistävä audiovisuaalinen tallentaminen (Pink 2009, 41; Sumartojo & Pink 2019, 11–12). Muiden kuin audiovisuaalisten aistiulottuvuuksien – tuntoaistimusten, makujen ja hajujen – tallentaminen dataksi ei välttämättä ole teknisesti edes mahdollista. Etnografisen kenttätyön ja erityisesti sen osallistuvien muotojen keskellä ei ole myöskään itsestään selvää, että tutkija pääsee välittömästi kirjaamaan havaintonsa ja niistä nousevat pohdintansa. Yksi mahdollisuus on sanella ja äänittää tutkimustilanteesta nousevat ajatukset heti kentällä tai sieltä palatesa. Joka tapauksessa aistietnografian soveltaminen on usein paneutuvan ja kokonaisvaltaisen havainnoinnin ylös kirjaamisen opettelua. Sitä harjoittaessa on pyrittävä tietoisesti muistamaan ja palauttamaan koettua eli uudelleen elämään tutkimustilanteita mielikuvituksen ja muistin avulla sekä sanoittamaan mielikuvia ja prosesseja (vrt. Pink 2009, 38, 40).

Kenttätöiden aikana tai jälkeen muistiinpanoja tehdessä tapahtumien ja kokemusten mieleen palauttamiseksi on monia tapoja. Apuna voi käyttää esimerkiksi kronologiaa, jossa tutkija aloittaa tapahtumien läpikäynnin kohtaamistilanteesta ja jatkaa omakohtaista ja refleктоivaa muistelua hetki ja vaihe kerrallaan. Tapahtumien muistamista ja ylös kirjaamista voi myös helpottaa piirtämällä reittejä tai tiloja, joita tutkittava ja tutkija ovat yhdessä jakaneet olemalla ja kulkemalla. Piirtämisen aikana karttaan voi merkitä erilaisia symbolein (pistein, rastein, nuolin) merkityksellisiä tai merkityksettömiä paikkoja ja tapahtumia, jotka auttavat palaamaan tilaan, tapahtumiin ja kehollisiin kokemuksiin.

Esineet ja valokuvat voivat olla hyödyllisiä apuvälineitä aineistoa käsitellessä ja analysoidessa. Ne auttavat tutkijaa palaamaan tiettyihin aineistonkeruun hetkiin ja yksilöimään, mitä silloin tapahtui ja millaisia tuntemuksia tapahtumiin liittyi. Kuvat voivat olla yhtä hyvin tutkittavan kuin tutkijankin ottamia, joten niiden tiedollinen luonne on yksi analyysin kohde. (Ks. Hänninen tässä teoksessa). Etenkin, jos kuvat ovat tutkittavan ottamia, on niissä esiintyvillä henkilöillä, tapahtumalla tai esineellä usein jokin erityinen merkitys tutkittavalle.

Kuvat 2 ja 3.
Aistietnografiset
muistiinpanokartat
yhdessä kokemisesta
2018. Tekijä: Tytti
Lehtovaara.

Kuva 4.
Aistietnografinen
muistiinpanokuva,
anonyymin
tutkittavan
ottama yhdessä
kokemisen aikana.
Tytti Lehtovaaran
tutkimusaineistoa,
2018.

Myös kenttäpäiväkirjaa kirjoitettaessa on mahdollista käyttää apuna niitä hetkiä ja tapahtumia, jotka ovat synnyttäneet mieleenpainuvia tunnereaktiota ja muodostuneet siten eräänlaisiksi etnografisiksi ”kuumiksi pisteiksi” (ks. MacLure 2013; Suopajarvi ja muut 2019) aineistonkeruun aikana. Tällainen tunnepitoinen reaktio voi olla yhtä hyvin positiivinen ja miellyttävä kuin negatiivinen ja jopa inhottava aistikokemus.

Aistietnografialla tuotetussa tiedossa kokija, tutkimuskohde ja tallennusvälineiden avulla dokumentoidut kokemukset kietoutuvat yhteen dynaamiseksi ja vuorovaikutteiseksi kokonaisuudeksi (Aula 2018, 91). Tällaista monikerroksista tiedontuotannon prosessia on usein haastavaa kuvata selkeästi. Aistietnografisen tutkimuksen kirjoitusvaiheessa tarvitaan ilmaisuvoimaa ja luovan kirjoittamisen keinoja (ks. Koskinen-Koivisto & Lehtovaara 2020). Aistikokemuksista kirjoittaminen on kuvailevaa ja kaunokirjallisuutta lähentyvää

muttei fiktiivistä. Pikemminkin kyse on yksityiskohtiin sisältyvien merkitysten tiheästä kuvauksesta (Geertz 1973). Aistietnografisessa tutkimuksessa pyritään usein siihen, että teksti herättää myös lukijassa moniaistisia tuntemuksia (Koskinen-Koivisto & Lehtovaara 2020). Tekstin tavoitteena on siis olla evokatiivista eli kokijan ja ympäristön välisen vuorovaikutuksen kuvausta niin kentällä koetuista tilanteista kuin tutkimusprosessiin sisältyneistä oivalluksista (ks. evokatiivisuudesta esim. Gullion 2016).

Ilmaisuvoiman ja evokatiivisuuden lisäksi kenttätyökokemuksiin perustuviin etnografisiin narratiiveihin kuuluvat myös kerroksellisuus, analyttisyys ja refleksiivisyys, jotka avaavat tutkijan ymmärryksen syntymistä (ks. Gullion 2016; Koskinen-Koivisto & Lehtovaara 2020). Vaikka aistietnografisessa tutkimuksessa etsitään toisenlaisia tapoja ja tyylejä kirjoittaa, ei ole tarkoitus hylätä akateemista kirjoittamista vaan etsiä uudenlaisia etnografisen kirjoittamisen muotoja. Etnografisen tiedon tuottamiseen kytkeytyy eri tekstityylien lisäksi esimerkiksi kuvia, taidetta ja audiovisuaalista aineistoa. (Pink 2009, 41; Salo 2007, 231.) Kirjoitusvaiheessa on hyvä huomioda, että tutkijan omaan itseensä kohdistuvan reflektion ei ole tarkoitus peitota kentän tapahtumia, tunnelmia ja tutkittavien ääniä. Sen sijaan tekstin yhteys kenttään ja tutkittaviin tulee pitää vahvana. (Salo 2007, 228, 231–232, 234.)

Aistietnografian käyttö kulutuksen ja pukeutumisen tutkimuksessa

Ensimmäinen aistikokemuksia käsittelevä esimerkki on Tytti Lehtovaaran väitöstutkimuksesta, jossa hän tarkastelee naisten kulutus- ja pukeutumisvalintoja etnografisin menetelmin. Lehtovaara on soveltanut aineiston keruussa kehittämäänsä yhdessä kokemisen menetelmää, joka pohjautuu aistietnografiaan ja kävelyetnografiaan (ks. esim. Österlund-Pötzsch 2012; Suopajarvi 2014). Hän on tämän lisäksi tehnyt pukeutumiselämäkerrallisia haastatteluja. Lehtovaara kiinnostui aistien merkityksestä ymmärtäessään, että kulutus- ja pukeutumisolinnat ovat vahvasti yhteydessä aisteihin ja ruumiillisiin kokemuksiin (ks. Roivainen 2016, 240–248). Hän etsi sopivia välineitä tallen-

taa kokemuksia liikkumisesta vaateilikkeissä, joissa sekä tutkittava että tutkija yhdessä katsoivat, koskivat, sovittivat ja jopa haistoivat vaatteita.

Esimerkiksi nostettu ote on kenttäpäiväkirjasta, joka on syntynyt yhdessä kokemuksen menetelmällä. Lainaus pohjautuu tilanteeseen, jossa Lehtovaara ja tutkimukseen osallistunut anonymi henkilö kulkivat yhdessä tutussa vaateilikkeessä tutkittavan valitsemaa reittiä. Yhdessä kokemiseen sisältyi ajatus tutkijan osallisuudesta: Lehtovaara pyrki tietoisesti tekemään, kokemaan ja aistimaan – näkemään, tuntemaan, haistamaan ja kuulemaan – samoja asioita kuin tutkittava. He myös keskustelivat yhdessä kokemuksen merkityksistä sekä kulkemisen aikana että jälkikäteen. Yhdessä kokemuksen prosessi dokumentoitiin äänitteen (litteroitu), kuvien, karttojen ja kenttäpäiväkirjan muistiinpanojen avulla.

Kenttäpäiväkirjan otteessa on monia kerroksia. Niistä vain viimeinen näkyy lukijalle, sillä kenttäpäiväkirjan muistiinpano, ja lopulta lainaus, on kirjoitettu monessa osassa. Ensimmäinen vedos on kirjoitettu yhdessä kokemuksen jälkeen muutamalla tekemistä ja kokemusta kuvailevalla tukisanalla. Myöhemmin samana päivänä muistiinpanot on kirjoitettu pidemmin auki ja tekstiin on lisätty tapahtumaa kuvaavia adjektiivejä ja tarkennettu tapahtumien kulkua. Kolmannen kerran muistiinpanoja on muotoiltu, kun lainaus on otettu osaksi tätä lukua, jolloin tekstiä on muokattu selkeämmäksi ja yksityiskohtaisemmaksi.

Ote kenttäpäiväkirjasta

Haastateltava (HÄN) koskee ensin vaateen sivusaumaan, helmaan, lahkeeseen tai hihaan, jotka ovat lähimpänä häntä itseään, kun vaatteet roikuvat rekillä sivuttain. Kosketus muodostuu, kun sormenpäät puristavat hellästi kangasta. Tämän jälkeen HÄN liikuttaa vaatetta ulommas muista rekillä olevista vaatteista ja tarkastelee vaateen mallia vielä tarkemmin katseellaan – –.

Kosken itse myös tuotteeseen johon HÄN koskee. Katson vaateen mallia ja vilkaisen hintaa, teen asiat samassa järjestyksessä niin kuin hänkin teki. Tumman sinisen neuleen kohdalla, HÄN sanoo sen tuntuvan pehmeältä, kosken myös paitaan, koska haluan tietää mikä on hänen pehmeänsä. Paidan lanka ja siitä muodostuva neulottu pinta tuntuvat peh-

meältä, mutta ohuelta ja liukkaalta kädessäni. Sen pinta ei kutia tai pistele ihoa, enemmän se tuntuu silkkimäiseltä kädessäni.

(HÄN, yhdessä kokeminen, aistietnografinen muistiinpano, kenttäpäiväkirja, 2018, Lehtovaara.)

Lainaus on kirjoitettu pääosin sellaisista viesteistä, joita tutkimukseen osallistunut henkilö viestitti tiedostamattomasti kehollisen toimintansa kautta ja ilman sanoja. Toimintaan liittyy vahvasti sekä tutkittavan että tutkijan näkö ja tunto (Pink 2009, 1–4). Koska tutkija on tehnyt tietoisesti aisteihin perustuvaa havainnointia, on lainauksessa näkyvissä aistikokemuksia kuvailevia ilmauksia, kuten ”sormenpää puristavat hellästi kangasta” ja ”pinta ei kutia tai pistele ihoa, enemmän se tuntuu silkkimäiseltä kädessäni”. Keskustelun ja kysymysten avulla voi päästä käsiksi siihen, mitä aistikokemus merkitsee syvemmin kokijalle. Osallistuja esimerkiksi kertoi myöhemmin, että lainauksessakin mainittu kankaan kosketus on hänelle merkittävä osa vaatteiden sovitus- ja ostoprosessia. Osallistuja myös taustoitti, kuinka hän tutustuu vaatteisiin verkkokaupoissa ennen kivijalkaliikkeisiin menoa mutta kokee ongelmaksi sen, ettei voi verkkokaupassa koskettaa kangasta ja tuntea, millainen kangas todellisuudessa on. Tämä pienikin kosketus kankaaseen vaate liikkeessä auttaa häntä hahmottamaan, miltä vaate näyttää ja tuntuu päällä ja miten kangas laskeutuu hänen vartalonsa päälle.

Toisena kohtana lainauksesta voi nostaa esiin sen, miten tutkija pyrkii ymmärtämään aistihavainnoinnin kohteena olevan henkilön kokemuksia tekemällä asioita niin kuin osallistuja tekee (Pink 2009, 23–24; Tiili 2016, 35). Kun tutkija tekee asiat samassa järjestyksessä ja samalla lailla kuin tutkittava, tutkija tavoittaa mielenkiintoisia ja analyyysin kannalta oleellisia seikkoja sekä omassa että tutkittavan käytöksessä. Tämä laajentaa tutkittavan ilmiön ja tapahtuvien asioiden ymmärrystä. Esimerkissä Lehtovaara kuvaa, kuinka kankaan fyysinen koskettaminen ja vaateen hintalapun katsominen muuttuivat merkityksellisiksi aistikokemuksiksi. Tutkijan oivallus oli se, että osallistujan kyseisellä kosketusten sarjalla ja sen järjestyksellä oli yhteys mahdolliseen ostopäätökseen.

Tutkija myös halusi palata kyseiseen kosketustilanteeseen vaate liikkeessä tehdyn vierailun jälkeen. Hän pyysi osallistujaa kertomaan,

mitä tämä kosketuksen ja toiminnan sarja hänelle merkitsi ja mitä hän siinä tilanteessa ajatteli. Osallistuja kertoi, että ensin hän halusi tuntea, millainen kangas oli, ja toiseksi hän halusi saada varmistuksen, oliko kangas yhtä ohut kuin hän oli aiemmin verkkokaupassa vierailun yhteydessä kuvista päätelty. Tutkittava kertoi myös, että hän tunnistaa usein materiaaleja sormituntumalla. Materiaalin tuntu ja vaateen materiaali olivat siis tutkittavalle merkittäviä ja mahdollista ostopäätöstä määrittäviä tekijöitä. Vasta kun kaikki osallistujan asettamat, osin tiedostamattomatkin kriteerit – kankaan tuntu, materiaali, vaateen malli ja hinta – täyttyvät, vaate päättyy sovitukseen.

Kolmas tiheä kuvaus löytyy lainauksen kohdasta, jossa osallistuja toteaa neuleen tuntuvan pehmeältä ja Lehtovaarakin koskettaa kädellään neuletta. Näin tehdessään tutkija pyrki laajentamaan ymmärrystään siitä, miltä kuvailtu asia konkreettisesti tuntuu (ks. Pink 2009, 23). Myöhemmissä keskusteluissa vaatteiden pehmeys sai lisää merkityksiä, kun osallistuja kertoi haluavansa, että vaate tuntuu mukavalta päällä. Vaateen mukavuuteen liittyy myös itsevarmuuden tunne. Jos vaate kutittaa, pistelee tai kiristää, se tuo osallistujalle epämuokavan tunteen ja voi myös johtaa epävarmuuteen, joka taas voi olla negatiivinen signaali joissakin sosiaalisissa tilanteissa.

Se, miksi tietyt tekijät olivat tutkimuksen osallistujalle merkityksellisiä, selittyy, kun yhdistetään pukeutumiselämäkerrallisten haastattelujen anti yhdessä kokemiseen. Haastatteluissa keskusteltiin tutkittavan henkilökohtaisista kulutusvalinnoista ja siitä, millaiseksi hän koki itsensä sekä kuluttajana ja pukeutujana että laajemmin koko ympärillä olevan materiaalsen ja sosiaalisen ympäristön, yhteiskunnan ja kulttuurin jäsenenä (ks. esim. Bendix 2000, 41; Pink 2009, 8, 38, 40; Seremetakis 1996; Sparkes 2009, 24).

Aistimuistot sodan materiaalsen kulttuuriperinnön tutkimuksessa

Etnografisessa tutkimuksessa kiinnitetään huomiota myös aistimui-toihin ja niiden kerrostumiin, joita usein sisältyy suoraan haastattelu-puheeseen. Lisäksi aistimuistot ohjaavat tutkijan kenttätyötä ja siihen sisältyviä uusia aistikokemuksia. Kertomukset, jotka muistuvat haas-

tateltujen mieleen entuudestaan tuttujen hajujen, makujen, kuulemisen ja näkemisen avulla, muistuttavat siitä, että ihmisten tietoisuus itsestään, toisistaan, elämästä ja maailmasta on erottamattomasti yhteydessä ja muotoutunut yhdessä aistien kanssa (Sparkes 2009, 23–24). Aistien merkitys muistin toiminnalle ja muistelulle on kiinnittänyt myös muistitietotutkijoiden huomion (ks. esim. Hamilton 2015; Savolainen 2015). Aistimuistojen moninaisuutta on tutkittu esimerkiksi kaupunkiympäristöön ja siirtolaisuuteen liittyvien muistojen kohdalla (ks. esim. Dalbello & MacCowan 2019).

Eerika Koskinen-Koivisto on käyttänyt aistietnografian näkökulmaa tutkiessaan toisen maailmansodan materiaalista kulttuuriperintöä Lapin synkkä kulttuuriperintö -hankkeessa¹. Tutkimusprosessin aikana hän teki kymmeniä maastovierailuja kollegojensa ja haastateltaviensa kanssa Lapin saksalaisajan sotakohteisiin, jotka nykyään ovat raunioita keskellä asutusta tai villiä Lapin luontoa. Koskinen-Koiviston retkietnografiaksi nimeämä menetelmä (ks. Suopajarvi ja muut 2019) on tutkijan luonnossa kokemaa historiallista kerroksellisuutta, johon yhdistyy tutkijan oma kokemus ja haastateltavien kertoma. Retkietnografia herättää tutkijassa erilaisia tulkintoja sekä menneistä tapahtumista että niiden laajemmista, jopa eksistentiaalisista merkityksistä ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksessa.

Monet Lapin toisen maailmansodan kulttuuriperintöön liittyvät haastattelut tapahtuivat arkeologisten maastotutkimusten yhteydessä. Haastateltavien kertomat aistimuistot herättivät tutkijassa usein tunteuksia, jotka toistuivat myös aineistoa litteroidessa ja analysoidessa. Esimerkiksi kertomukset lapsuusajan sotakokemuksista ja pommituksista olivat täynnä moniaistisia kuvauksia, joihin oli helppo eläytyä ja jotka oli mahdollista nähdä, kuulla ja jopa tuntea nauhoja kuunnellessa ja pelkästään litteraatioita lukiessa.

Seuraava kuvaus on haastattelusta, jossa eräs haastateltava kertoi pommituksiin liittyvistä varhaisista lapsuuskokemuksistaan. Hän kertoi muistavansa elävästi ”kuin hidastetussa filmissä” päivittäisiin

1 Lapin synkkä kulttuuriperintö -hankkeessa (2014–2018, Suomen Akatemia 275497) tutkittiin toisen maailmansodan aikana Suomessa toimineiden saksalaisjoukkojen jälkeensä jättämää materiaalista kulttuuriperintöä ja sen hyödyntämistä sekä siihen liitettyjä moninaisia arvoja ja merkityksiä.

pommituksiin koneiden jylinään liittyvät äänet, visuaaliset yksityiskohdat, omat liikkeensä ja sijaintinsa sekä muiden läsnäolijoiden huudot ja liikkeet. Maininta lentäjän pään näkymisestä on voimakas yksityiskohta, joka jäsentää kertomusta ja visuaalista kokemusta lähelle tulevasta koneesta.

Olin kerran hiihtelemässä velipojan kanssa, sillä oli mukana kivääri, kinospyssyksi sanottiin, se oli luvaton sotilaspyssy. Kuului lentokoneen ääniä, lensi matalalla, aivan kymmenen metrin korkeudessa, meni Tankaan [Tankavaaraan] käsin ja kuului, kun se palasi takaisin ja kun se lensi niin matalalla, niin näkyi miehen pää. Käskin ampumaan ja veli ampuikin, mutta ei osunut. Kun se pääsi kylän kohalle, kone nakkasi pommin. (Lapin synkkä kulttuuriperintö -hankkeen haastattelu, 2015, mies, Pohjois-Suomi.)

Vastaavanlaisia kertomuksia, jotka sisälsivät helposti kuviteltavissa olevia visuaalisia yksityiskohtia sekä kuvauksia tilanteiden herättämistä tunteista, rauhallisuudesta tai paniikista, sisältyi lähes kaikkien sodan henkilökohtaisesti kokeneiden Lapin alueen asukkaiden haastatteluihin. Kuvauksiin sisältyi myös ei-kielellistä kommunikaatiota, kuten taivaalle tähyilyä, tilallista hahmottamista tukevaa viittomista ja osoituksia tiettyihin liikeratoihin ja kuviteltuihin paikkoihin.

Antropologit ja muistitietotutkijat ovat havainneet, että esineiden, kuten valokuvien, karttojen, kirjeiden ja niihin liittyvän aistimellisuuden, avulla haastateltavat kertovat kokemuksistaan vuolaammin (ks. esim. De Nardi 2016; Koskinen-Koivisto 2022). Myös liikkeen ja liikkumisen avulla tuotettujen aistikokemusten avulla tutkittavien tarinat voivat alkaa ”vyöryä” ulos sanoina (Aula 2018, 79–80), esimerkiksi haastateltavan nähdessä tutun paikan nuoruutensa kotikaupungista. Aistimuistot ja niiden kanssa työskentely on sensitiivinen tapa tuottaa aineistoa, sillä sen kautta on mahdollista päästä käsiksi unohdettuihin tai vaiettuihin vaikeisiin kokemuksiin, joiden esiintulo voi olla toisinaan tuskallista ja ei-toivottua (De Nardi 2016; Koskinen-Koivisto & Seitsonen 2019). Voimakkaita aistimuistoja, kuten kipeitä tai jopa traumaattisia kokemuksia, sisältävän aineiston kerääjän onkin pyrittävä tilannesidonlaiseen herkkyyteen tutkittavien kanssa, sillä pienetkin ilmeet ja eleet voivat olla merkityksellisiä. Joskus tutkittava saattaa pyytää haastattelun keskeyttämistä. Hiljaisuus saat-

taa antaa tilaa aistimuistojen nostattamille tunteille (ks. Koskinen-Koivisto & Seitsonen 2019).

Tutkijan on hyvä prosessoida haastatteluihin ja kenttätyöhön liittyviä tuntemuksiaan kirjoittamalla kenttäpäiväkirjaa (ks. Suopajarvi ja muut 2019). Seuraava esimerkki kuvaa tutkijan reaktiota vieraillessaan erämaan keskellä sijaitsevan venäläisten sotavankien muistomerkin luona:

Mieleni täyttyy kysymysten myrskystä ja minua sekä palelee että oksettaa. Hirtettiinkö vangit vai ammuttiin heidät? Kidutettiin heitä? Miten? Mitä saksalaiset sotilaat miettivät vangeista? Miltä heistä tuntui nähdä vankien kärsivän? Kuuliko kukaan muu teloituslaukauksia? Kuka hautasi kuolleet vangit? Luonnon hiljaisuus sulkee sisäänsä valtavasti yksityiskoh- tia, tunteita ja kokemuksia. Paikan luonnonkauneus, tyyni rauha ja hil- jaisuus olivat valtavassa ristiriidassa menneisyyden tapahtumien kanssa. (Jälkikäteen kenttämuistiinpanojen ja kuvien pohjalta kirjoitettu kenttä- kuvaus, 2015.)

Tutkijan muistiinpanot sisältävät paljon kysymyksiä, jotka kuvaavat kokemukseen liittyvää tunnemyrskyä. Myös tätä kokemusta voisi luonnehtia aistietnografian tuottamaksi kuumaksi pisteeksi, jonka mieleen palauttaminen tuottaa tutkimuksen kannalta merkityksel- listä tietoa, tässä tapauksessa siitä, mitä ajatuksia kohtaaminen Lapin toisen maailmansodan aikaisen kulttuuriperinnön kanssa voi herät- tää ja mitä sen käsittelyssä olisi hyvä ottaa huomioon.

Aistietnografian sovellusmahdollisuudet

Aistietnografia on haastava menetelmä, jossa tutkija ottaa tietoisesti käyttöön omat aistinsa ja kehonsa. Hän pyrkii omien ja tutkittavien aistikokemusten avulla hahmottamaan paremmin ja syvällisemmin tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä. Tutkija heittäytyy kokonais- valtaiseen keholliseen oppimisprosessiin, joka tavallisimmin kestää läpi koko tutkimuksen. Aistien tietoinen havainnointi ja analysointi muuttavat tutkijan ajatusmaailmaa ympäristöstä ja tutkittavasta il- miöstä (Koskinen-Koivisto & Lehtovaara 2020), koska tutkija ym-

märtää ja kokee kehonsa kautta sen, että aistit ovat merkityksellisiä siinä missä puhuttu ja kirjoitettu ilmaisu.

Aistietnografiassa tietoisesti havainnoidaan omia tai toisen aistikokemuksia, ja tutkimuksen aineisto ja kysymyksenasettelu määrittävät sitä, onko aistietnografia soveltuva menetelmä aineiston tuottamiseen ja analyysiin. Aistietnografia voi olla sopiva ja tuottoisa menetelmä silloin, kun tutkitaan esimerkiksi ihmisen ja ympäristön vuorovaikutusta, rakennetun ympäristön ja tilallisuuden kokemista, arkisia ruumiillisia käytäntöjä ja materiaalisuutta sekä esineisiin kiinnittyviä muistoja. Lisäksi se voi mahdollistaa ilmiöiden ymmärtämisen silloin, kun pelkästään kysymällä ja keskustelemalla ei saa riittävästi tietoa tutkittavasta ilmiöstä tai kokemusta ei ole helppo sanallistaa. Aistietnografian avulla voidaan myös päästä tarkastelemaan sellaisia merkityksiä, joita on vaikea edes tunnistaa siksi, ettei niitä jaeta ja pohdita. Länsimaisessa kulttuurissa ei usein ole tapana tulkita ruumiillisia kokemuksia kovinkaan tietoisesti.

Aistinäkökulmaa ja aistietnografista aineiston tuottamista hyödynnetään nykyään monella tieteenalalla, esimerkiksi sosiaali- ja kulttuuriantropologiassa, ihmismaantieteessä ja sosiologiassa (Pink 2009, 11). Lähestymistapaa on sovellettu myös arkeologiassa (Edensor 2007), turismin tutkimuksessa (Crouch & Desforges 2003) sekä hoitotyön ja sairauksien kokemisen tutkimuksessa (esim. Harris & Guillemin 2012). Kuluttajatutkimuksen puolella on jo pitkään käytetty menetelmiä, joilla analysoidaan ihmisen aistihavaintoja esimerkiksi tuotteista tai tuotemerkeistä (Howes 2005). Vaikka aisteja hyödynnetään kuluttajatutkimuksessa, ei aistietnografiaa ole sellaisenaan sen piirissä juurikaan käytetty. Aistietnografialla voisi olla keskeinen rooli myös soveltavassa ja monitieteellisissä tutkimuksissa palvelumuotoilun saralla, sillä sen tuottamaa tietoa miellyttävistä aistikokemuksista voisi hyödyntää tuote- ja palvelukehityksessä, jotta käyttäjät voisivat nauttia entistä enemmän heille kohdennetuista tuotteista ja palveluista. Ruumiillisten ja moniaististen kokemusten ymmärrys voitaisiin viedä tutkimuksiin, hankkeisiin ja kehitysprojekteihin soveltuvana käytäntönä, joka yhdistäisi poikkitieteellisesti eri tieteenaloja ja tutkimuskenttiä. (Pink 2009, 20–22; O'Dell 2010.)

Lisälukemista

- Bendix, Regina. 2000. *The pleasures of the ear: toward an ethnography of listening 1*. [viitattu 14.1.2020.] Saatavissa: <https://www.ocf.berkeley.edu/~culturalanalysis/volume1/pdf/bendix.pdf>.
- Pink, Sarah. 2009. *Doing sensory ethnography*. Lontoo: Sage.
- Howes, David. 2003. *Sensual relations: engaging the senses in culture and social theory*. Ann Arbor, MI: The University of Michigan Press.
- Sparkes, Andrew C. 2009. Ethnography and the senses: challenges and possibilities. Julkaisussa: *Qualitative research in sport and exercise 1:1*. [viitattu 10.5.2022] Saatavissa: <https://doi.org/10.1080/19398440802567923>.
- Sumartojo, Shanti & Pink, Sarah. 2019. *Atmospheres and the experiential world. Theory and methods*. Lontoo ja New York: Routledge.

Lähteet

Tutkimusaineistot

- Lapin synkkä kulttuuriperintö -hankkeessa vuosina 2015–2016 tehdyt haastattelut. Haastattelijana hankkeen tutkija Eerika Koskinen-Koivisto. Aineistoa tallennettu toistaiseksi Helsingin yliopiston tietoturvaliselle palvelimelle.
- Muistimpanot vuosilta 2018–2019. Tytti Lehtovaara, aineisto toistaiseksi kerääjän hallussa ja tallennettu tietoturvalisesti Jyväskylän yliopiston palvelimelle. Aineisto on osa Lehtovaaran etnologian ja antropologian alan väitöskirjaa *Vaatteen aistiva ja muistava keho – Etnologinen tutkimus naisten pukeutumis- ja kulutuskokemuksista* (työnimi).

Kuvat

- Kuva 2, heinäkuu 2018, Lehtovaara, Tytti, aineisto toistaiseksi kerääjän hallussa Jyväskylän yliopistolla.
- Kuva 3, elokuu 2018, Lehtovaara, Tytti, aineisto toistaiseksi kerääjän hallussa Jyväskylän yliopistolla.
- Kuva 4, heinäkuu 2018, Lehtovaara, Tytti, aineisto toistaiseksi kerääjän hallussa Jyväskylän yliopistolla.

Kirjallisuus

- Aula, Inkeri. 2018. Aistikävely kaupunkimaisemaan – yhteisen tilan kokemus ja joutomaiden polut. *Elore* 25:1, 74–95. [viitattu 10.5.2022] Saatavissa: <https://doi.org/10.30666/elore.72816>.

- Bendix, Regina. 2000. The pleasures of the ear: toward an ethnography of listening. *Cultural Analysis* 1, 33–50.
- Bille, Mikkel. 2015. Lighting up cosy atmospheres in Denmark. *Emotion, Space and Society* 15, 56–63.
- Classen, Constance. 1993. *Worlds of sense: exploring the senses in history and across cultures*. Lontoo: Routledge.
- Classen, Constance. 2012. *The deepest sense: a cultural history of touch*. Urbana: University of Illinois Press.
- Csordas, Thomas J. 1994. *Embodiment and experience. The existential ground for self and culture*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Crouch, David & Desforges, Luke. 2003. The sensuous in the tourist encounter: introduction: the power of the body in tourist studies. *Tourist Studies* 3:1, 5–22. [viitattu 10.5.2022] Saatavissa: <https://doi.org/10.1177/1468797603040528>.
- Dalbedo, Marija & McGowan, Catherine. 2019. Memory Narrations as a Source for Historical Ethnography and the Sensorial-Affective Experience of Migration. Julkaisussa: Lähdesmäki, Tuuli, Koskinen-Koivisto, Eerika, Čeginskas, Viktorija & Koistinen, Aino-Kaisa (toim.) *Challenges and solutions in ethnographic research: ethnography with a twist*. Lontoo ja New York: Routledge, 161–184.
- De Nardi, Sarah. 2016. *Poetics of conflict experience. Materiality and embodiment in Second World War Italy*. Lontoo ja New York: Routledge.
- Edensor, Tim. 2007. Sensing the ruin. *The Senses and Society* 2:2, 217–232.
- Feld, Steven. 1996. Waterfalls of song: an acoustemology of place resounding in Bsavi, Papua New Guinea. Julkaisussa: Feld, Steven & Basso, Keith (toim.). *Senses of place*. Santa Fe: School of American Research Press, 91–135.
- Feld, Steven & Basso, Keith (toim.) 1996. *Senses of place*. Santa Fe: School of American Research Press.
- Frykman, Jonas & Gilje, Nils (toim.). 2003. *Being there: new perspectives on phenomenology and the analysis of culture*. Lund: Nordic Academic Press.
- Geertz, Clifford. 1973. *The interpretation of cultures. Selected essays*. New York: Basic Books.
- Gullion, Jessica Smart. 2016. *Writing ethnography*. Rotterdam: Sense Publishers.
- Hamilton, Paula. 2011. The Proust Effect: Oral History and the Senses. Julkaisussa: Ritchie, Donald A. (toim.) *The Oxford handbook of oral history*. New York: Oxford University Press, 219–232.
- Harris, Anna & Guillemin, Marilys. 2012. Developing sensory awareness in qualitative interviewing: A portal into the otherwise unexplored. *Qualitative Health Research* 22:5, 689–699. [viitattu 10.5.2022] Saatavissa: <https://doi.org/10.1177/1049732311431899>.
- Howes, David. 1991. Introduction: to summon all the senses. Julkaisussa: Howes, David (toim.) *The varieties of sensory experience: a sourcebook in the anthropology of the senses*. Toronto: University of Toronto Press, 3–24.

- Howes, David. 2003. *Sensual relations: engaging the senses in culture and social theory*. Ann Arbor, MI: The University of Michigan Press.
- Howes, David. 2005. Hyperesthesia, or, the sensual logic of late capitalism. Julkaisussa: Howes, David (toim.) *Empire of the senses: the sensual culture reader*. Oxford: Berg, 281–303.
- Howes, David & Classen, Constance. 1991. Conclusion: Sounding Sensory Profiles. Julkaisussa: Howes, David (toim.) *The varieties of sensory experience. A sourcebook in the anthropology of the senses*. Toronto, Buffalo ja Lontoo: University of Toronto Press, 257–288.
- Honkanen, Tiina & Junttila, Marja-Leena. 1991. Äänimäisiä Tampereen keskustan liikekorttelissa. *Musiikin suunta* 1:13, 5–22.
- Ingold, Tim. 2000. *The perception of the environment*. Lontoo: Routledge.
- Järviluoma, Helmi. 1988. *Research on popular music in Finland*. Working Papers SF-2. Göteborg: IASPM-Norden.
- Järviluoma, Helmi. 2017. The art and science of sensory memory walking. Julkaisussa: Cobussen, Marcel, Meelberg, Vincent & Truax, Barry (toim.) *The Routledge companion to sounding art*. New York: Routledge, 191–204.
- Järviluoma, Helmi. 2019. "Kaikki elämän makeus ja riemu": aistielämäkerrallisen kävelyn taide ja tiede. Julkaisussa: Torvinen, Juha & Välimäki, Susanna (toim.) *Musiikki ja luonto: soiva kulttuuri ympäristökriisin aikakaudella*. Turku: Turku University Press, 221–245.
- Kajander, Anna. 2020. *Kirja ja lukija digitalisoituvassa arjessa*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Kajander, Anna & Koskinen-Koivisto, Eerika. 2021. Aistikokemukset ja affektiivisuus arjen materiaalisen kulttuurin tutkimuksessa. Julkaisussa Hämäläinen, Niina & Kauppi, Petja (toim.) *Paradigma. Näkökulmia tieteen periaatteisiin ja näkökulmiin*. Kalevalaseuran vuosikirja 100. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 350–365.
- Koivumäki, Ari, Kytö, Meri, Uimonen, Heikki, Vikman, Noora, Hellström, Saara, Järviluoma, Helmi & Aaltonen, Maria. 2006. *Sata suomalaista äänimäisemää*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Korjonen-Kuusipuro, Kristiina. 2012. *Yhteinen Vuoksi: Ihmisen ja ympäristön kulttuurinen vuorovaikutus Vuoksen jokilaaksossa 1800-luvulta nykypäiviin*. Oulu: Oulun yliopisto. [viitattu 10.5.2022] Saatavissa: <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526200484.pdf>.
- Koski, Kaarina & Enges, Pasi. 2010. "Mi en ossaas sanoa mitem mie näin": erikoisten aistihavaintojen tulkinta uskomusperinteen pohjalta. *Elore* 17:1, 1–24. [viitattu 10.5.2022] Saatavissa: <https://doi.org/10.30666/elore.78848>.
- Koskinen-Koivisto, Eerika 2022. Material memories – narrating and reconstructing experiences about displaced childhood during World War II. *Narrative Culture* 9:1, 109–128.
- Koskinen-Koivisto, Eerika & Seitsonen, Oula. 2019. Landscapes of loss and

- destruction. Sámi elders' childhood memories of the second world war. *Ethnologia Europaea* 49:1, 24–40. [viitattu 10.5.2022] Saatavissa: <https://doi.org/10.16995/ee.816>.
- Koskinen-Koivisto, Eerika & Lehtovaara, Tytti. 2020. Embodied adventures: An experiment on doing and writing multisensory ethnography. Julkaisussa: Lähdesmäki, Tuuli, Koskinen-Koivisto, Eerika, Čeginskas, Viktorija & Koistinen, Aino-Kaisa (toim.) *Challenges and solutions in ethnographic research: ethnography with a twist*. Lontoo ja New York: Routledge, 21–35.
- Löfström, Jan. 2000a. Lapsuuden hajut, vanhempien tuoksut. Julkaisussa: Lönnqvist, Bo (toim.) *Arjen säikeet – aikakuvia arkielämään, sivilisaatioon ja kansankulttuuriin*. Jyväskylä: Atena, 234–254.
- Löfström, Jan. 2000b. Aromeja aistien historiallisesta antropologiasta. Tutkimuskohteena hajut ja tuoksut. *Historiallinen Aikakauskirja* 98:1, 15–22.
- MacDougal, David. 2005. *The corporeal image: film, ethnography, and the senses*. Princeton: Princeton University Press.
- MacLure, Maggie. 2013. Researching without representation: language and materiality in post-qualitative methodology. *International Journal of Qualitative Studies in Education* 26:2, 658–667. [viitattu 10.5.2022] Saatavissa: <https://doi.org/10.1080/09518398.2013.788755>.
- Murchison, Julian. 2010. *Ethnography essentials: designing, conducting, and presenting your research*. 1. p. San Francisco: Jossey-Bass.
- O'Dell, Tom. 2010. *Spas: the cultural economy of hospitality, magic and the senses*. Lund: Nordic Academic Press.
- Olsson, Pia, Rinne, Jenni & Suopajarvi, Tiina. 2021. Kaupungin tuntu. Paikka moniaistisena kokemuksena. Julkaisussa: Vahtikari, Tanja, Ainiala, Terhi, Kivilaakso, Aura, Olsson Pia & Savolainen, Panu (toim.) *Humanistinen kaupunkitutkimus*. Tampere: Vastapaino, 31–59.
- Pink, Sarah. 2009. *Doing sensory ethnography*. Lontoo: Sage.
- Rauhala, Anna. 2019. *Neulonnan taito*. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys. [viitattu 10.5.2022] Saatavissa: <http://urn.fi/URN:IS-BN:978-952-6655-15-4>.
- Roivainen, Päivi. 2016. *Puettu lapsuus. Löytöretkiä lastenvaatteiden saarille*. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys. [viitattu 10.5.2022] Saatavissa: <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/130369/diss2017Roivainen.pdf?sequence=2&isAllowed=y>.
- Salo, Ulla-Maija. 2007. Etnografinen kirjoittaminen. Julkaisussa: Lappalainen, Sirpa, Hynninen Pirkko, Kankkunen, Tarja, Lahelma, Elina & Tolonen, Tarja (toim.) *Etnografia metodologiana*. Tampere: Vastapaino, 227–247.
- Savolainen, Ulla. 2015. *Muisteltu ja kirjoitettu evakkomatka – Tutkimus evakkolapsuuden muistelukerronnan poetiikasta*. Joensuu: Suomen kansantietouden tutkijan seura.
- Seremetakis, Nadia C. 1996. *The senses still: perception and memory as material culture in modernity*. Chicago: University of Chicago Press.

- Sparkes, Andrew C. 2009. Ethnography and the senses: Challenges and possibilities. *Qualitative Research in Sport and Exercise* 1:1. [viitattu 10.5.2022] Saatavissa: <https://doi.org/10.1080/19398440802567923>.
- Stoller, Paul. 1989. *The taste of ethnographic things. The senses in anthropology*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Stoller, Paul. 1997. *Sensuous scholarship*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Sumartojo, Shanti & Pink, Sarah. 2019. *Atmospheres and the experiential world. Theory and methods*. Lontoo ja New York: Routledge.
- Suopajarvi, Tiina, Koskinen-Koivisto, Eerika, Korjonen-Kuusipuro, Kristiina, Hytönen, Kirsi-Maria & Hämeenaho, Pilvi. 2019. Tunteilla on väliä: Tutkijan tunteet etnografisessa tutkimusprosessissa. *Elore* 26:2, 42–67. [viitattu 10.5.2022] Saatavissa: <https://doi.org/10.30666/elore.77809>.
- Suopajarvi, Tiina. 2014. Kävelyssä rakentuva paikka: Oulun kaupunkikeskusta seniorikaupunkilaisten sosiomateriaalisena ympäristönä. *Sosiologia* 51:4, 332–346.
- Tiili, Miia-Leena. 2016. *Ammatillisuuden ankkuripaikat: Kinesteettinen ja kulttuurinen tieto Suomenlahden merivartiostossa*. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys. [viitattu 10.5.2022] Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/160686/ammattil.pdf?sequence=1>.
- Österlund-Pötzsch Susanne. 2008. The ephemeral act of walking: random reflections on moving in landscapes of memory (loss). *Ethnologia Scandinavica* 41, 110–127.